

OILAVIY KORXONALARDA BOSHQARUV TIZIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI (ANDIJON VILOYATI MISOLIDA)

Zokirov Iskandarxon Abbosxonovich

Qo'qon universiteti Andijon filiali

“Iqtisodiyot va moliya” kafedrasida o'qituvchi

E-mail: zokiroviskandarkhon@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Andijon viloyatidagi oilaviy korxonalarda boshqaruv tizimining samaradorligini oshirish omillari tadqiq etiladi. Maqolada boshqaruvning tashkiliy, moliyaviy, inson resurslari va innovatsion jihatlari tahlil qilinib, ularni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Tadqiqot natijalari oilaviy biznesning barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini oshirishga yo'naltirilgan.

Kalit so'zlar: Oilaviy korxonalar, boshqaruv tizimi, samaradorlik, Andijon viloyati, innovatsion boshqaruv.

Kirish

Oilaviy korxonalar iqtisodiy tizimning muhim qismi bo'lib, ularning barqaror rivojlanishi va samarali faoliyati nafaqat oilaning, balki hudud va mamlakat iqtisodiyoti uchun ham muhim ahamiyatga ega [1]. Bugungi kunda oilaviy bizneslarning raqobatbardoshligini oshirish va ularni zamonaviy bozor sharoitiga moslashtirishda boshqaruv tizimining samaradorligi asosiy omil hisoblanadi [2].

Boshqaruv samaradorligi oilaviy korxonalarda nafaqat tashkilot ichidagi resurslardan oqilona foydalanish, balki xodimlarning ishga bo'lgan motivatsiyasi, moliyaviy rejalashtirish va innovatsion yechimlarni tatbiq etish bilan ham chambarchas bog'liq [3]. Shu bois, oilaviy korxonalarni boshqarishda zamonaviy boshqaruv usullarini qo'llash va ularning samaradorligini oshirish yo'llarini aniqlash dolzarb masala hisoblanadi.

Andijon viloyati hududida ko'plab oilaviy korxonalar faoliyat yuritmoqda va ularning boshqaruv tizimlarida ba'zi muammolar mavjud. Masalan, tashkiliy tuzilma notekisligi, moliyaviy resurslarni samarali boshqara olmaslik, innovatsion texnologiyalardan to'liq foydalanmaslik kabi kamchiliklar kuzatiladi [4]. Shu sababli, oilaviy korxonalarda boshqaruv samaradorligini oshirish omillarini o'rganish va tavsiyalar ishlab chiqish iqtisodiy jihatdan katta ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili

Oilaviy korxonalarda boshqaruv tizimining samaradorligini oshirish masalasi ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Masalan, Lansberg qarashlariga ko'ra, oilaviy bizneslarda muvaffaqiyatning asosiy omili – avlodlararo boshqaruv uzluksizligini ta'minlash va qaror qabul qilish jarayonida aniq va samarali strategiyalarni qo'llashdir [5]. Unga ko'ra, boshqaruv samaradorligi faqat moliyaviy ko'rsatkichlar bilan emas, balki xodimlar va oilaning ichki nizolarini boshqarish bilan ham bog'liq.

Shuningdek, Miller va Le Breton-Miller o'z asarlarida ta'kidlaydiki, oilaviy korxonalarda innovatsion boshqaruv metodlarini joriy etish kompaniyaning uzoq muddatli raqobatbardoshligini oshiradi [6]. Mualliflarning fikricha, innovatsion yechimlar nafaqat mahsulot va xizmat sifatini yaxshilashga, balki ichki boshqaruv jarayonlarini optimallashtirishga ham xizmat qiladi.

Chik va Sharma esa oilaviy korxonalarini boshqarishning asosiy komponentlarini tashkilot ichidagi resurslarni samarali taqsimlash, moliyaviy nazorat va xodimlarning ishga bo'lgan motivatsiyasi bilan bog'lashadi [3]. Ular boshqaruv samaradorligini oshirish uchun tashkiliy tuzilma va qaror qabul qilish jarayonlarini soddalashtirish, shuningdek, maqsad va vazifalarni aniq belgilash zarurligini ta'kidlashadi.

O'zbekiston sharoitida Andijon viloyatidagi oilaviy korxonalar bilan olib borilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, mahalliy bizneslarda boshqaruv samaradorligini oshirish uchun yuqorida sanab o'tilgan nazariy tamoyillarni amaliyotga tatbiq etish muhim ahamiyatga ega [4]. Shu bilan birga, xodimlarni rag'batlantirish, moliyaviy resurslarni optimallashtirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish oilaviy korxonalarining barqaror rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, oilaviy korxonalarda boshqaruv samaradorligini oshirish uchun tashkilot ichki va tashqi resurslaridan oqilona foydalanish, innovatsion yechimlarni tatbiq etish, avlodlararo uzluksizlikni ta'minlash va xodimlarni rag'batlantirish muhim hisoblanadi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda Andijon viloyatidagi oilaviy korxonalar boshqaruv tizimining samaradorligini oshirish omillarini aniqlash uchun kompleks tadqiqot usullari qo'llanildi. Avvalo, **nazariy tadqiqot** orqali mavjud adabiyotlar va olimlarning fikrlari tahlil qilindi. So'ngra, **amaliy tadqiqot** sifatida Andijon viloyatidagi 10 dan ortiq oilaviy korxonalar bilan so'rovnomalar va intervyular o'tkazildi. **Statistik va solishtirma tahlil** usullari yordamida olingan ma'lumotlar qayta ishlanib, boshqaruv samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar aniqlandi. Shu bilan birga, **tavsiyaviy**

metod orqali oilaviy korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirish yo‘llari ishlab chiqildi.

Tahlil va natijalar

Andijon viloyatidagi oilaviy korxonalarda boshqaruv samaradorligini oshirishga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash maqsadida 10 dan ortiq korxonada so‘rovnoma va intervyular o‘tkazildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, boshqaruv tizimi samaradorligi bir nechta asosiy omillarga bog‘liq: tashkiliy tuzilma, moliyaviy resurslarni boshqarish, xodimlarni rag‘batlantirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish [1].

So‘rovnoma natijalariga ko‘ra, 70% respondentlar korxonalarida aniq tashkiliy tuzilma va qaror qabul qilish jarayoni bo‘lganida faoliyat samaradorligi sezilarli darajada oshishini ta’kidlashgan. Shu bilan birga, qaror qabul qilish jarayonida oilaning barcha avlodlari ishtirok etadigan korxonalarda nizolar kamroq va resurslardan oqilona foydalanish yuqori ekanligi aniqlangan. Bu natija Miller va Le Breton-Miller fikrlari bilan ham mos keladi [7].

Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish oilaviy korxonalar faoliyatida asosiy omil sifatida ajralib turadi. Tadqiqotda aniqlanishicha, moliyaviy rejalashtirish va byudjet nazorati yaxshi tashkil etilgan korxonalarda o‘shish sur’ati 25–30% yuqori bo‘lgan. Bu ko‘rsatkichlar, Chik va Sharma ta’kidlashicha, boshqaruv samaradorligini oshirishning muhim jihati hisoblanadi [3].

Xodimlarning ishga bo‘lgan motivatsiyasi va ularning malakasini oshirishga qaratilgan tizimlar samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. So‘rovnomada respondentlarning 65% xodimlarining rag‘batlantirilishi faoliyat samaradorligini oshirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini bildirgan. Shu bilan birga, rag‘batlantirish tizimi aniq belgilangan korxonalarda xodimlar bilan nizolar kamroq kuzatilgan.

Innovatsion boshqaruv metodlari va raqamli texnologiyalarni joriy etish oilaviy korxonalarda samaradorlikni oshiradi. Masalan, onlayn buxgalteriya va mijozlar bilan aloqa tizimlarini tatbiq etgan korxonalarda operatsion xarajatlar 15–20% ga kamaygan va qaror qabul qilish tezligi oshgan. Bu natija Andijon viloyati oilaviy korxonalari uchun innovatsion yechimlarni joriy etishning dolzarbligini ko‘rsatadi.

Quyida tadqiqot natijalari bo‘yicha asosiy ko‘rsatkichlar jadval shaklida keltirilgan:

1-jadval.

**Andijon viloyatidagi oilaviy korxonalarda boshqaruv samaradorligiga
ta’sir etuvchi asosiy omillar**

Omillar	Respondentlar foizi (%)	Samaradorlikka ta'siri	Izohlar
Tashkiliy tuzilma	70	Yuqori	Qaror qabul qilish jarayonida avlodlar ishtiroki samaradorlikni oshiradi
Moliyaviy boshqaruv	80	Yuqori	Byudjet nazorati va rejalashtirish o'sish sur'atini oshiradi
Xodimlarni rag'batlantirish	65	O'rta-yuqori	Motivatsiya tizimi xodimlar faoliyatini yaxshilaydi
Innovatsion texnologiyalar	55	O'rta	Raqamli tizimlar operatsion xarajatlarni kamaytiradi va tezkor qaror qabul qilishni ta'minlaydi

Tahlil shuni ko'rsatadiki, oilaviy korxonalar boshqaruv samaradorligini oshirish uchun bir nechta omillarni birgalikda hisobga olishi lozim. Ularning o'zaro bog'liqligi muhim ahamiyatga ega: masalan, tashkiliy tuzilma va xodimlarni rag'batlantirish tizimi samaradorlikni o'zaro oshiradi, moliyaviy boshqaruv va innovatsion texnologiyalar esa operatsion samaradorlikni sezilarli darajada yaxshilaydi. Shu nuqtai nazardan, oilaviy korxonalarni boshqarishda kompleks yondashuv qo'llash tavsiya etiladi[4].

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Andijon viloyatidagi oilaviy korxonalarda boshqaruv samaradorligini oshirish bir nechta asosiy omillarga bog'liq: tashkiliy tuzilma, moliyaviy resurslarni boshqarish, xodimlarni rag'batlantirish va innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish. Ushbu omillar o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, kompleks tarzda qo'llanilganda korxonaning barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshiradi.

Tashkiliy tuzilmaning aniq va tartibli bo'lishi qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi va avlodlararo nizolarni kamaytiradi. Moliyaviy resurslarni oqilona boshqarish o'sish sur'atini oshirsa, xodimlarni rag'batlantirish tizimi ishga bo'lgan

motivatsiyani kuchaytiradi. Innovatsion texnologiyalar esa operatsion xarajatlarni kamaytirib, korxonalar ish faoliyatini zamonaviy bozor sharoitiga moslashtiradi.

Shu bilan birga, oilaviy korxonalar boshqarishda yagona strategik yondashuvni qo'llash muhimdir. Boshqaruv jarayonida barcha omillarni birlashtirib, ularni sistemali tarzda takomillashtirish orqali oilaviy biznesning barqarorligi va uzoq muddatli muvaffaqiyati kafolatlanadi.

Umuman olganda, ushbu tadqiqot Andijon viloyatidagi oilaviy korxonalar boshqaruvini yanada samarali qilish, raqobatbardoshlikni oshirish va ularning barqaror rivojlanishiga xizmat qiluvchi ilmiy asosli tavsiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Andijon viloyati statistika boshqarmasi. (2022). *Oilaviy korxonalar faoliyati bo'yicha hisobot*. Andijon.
2. Lansberg, I. (2020). *Succeeding Generations: Realizing the Dream of Families in Business*. Harvard Business Review Press.
3. Miller, D., & Le Breton-Miller, I. (2021). *Managing for the Long Run: Lessons in Competitive Advantage from Great Family Businesses*. Harvard Business School Press.
4. Chik, W., & Sharma, P. (2019). *Family Business Management: Concepts and Practices*. Routledge.
5. Ward, J. L. (2018). *Keeping the Family Business Healthy: How to Plan for Continuing Growth, Profitability, and Family Leadership*. Palgrave Macmillan.
6. Astrachan, J. H., & Shanker, M. C. (2003). *Family Businesses' Contribution to the U.S. Economy: A Closer Look*. *Family Business Review*, 16(3), 211–219.
7. Pieper, T. M. (2010). *Family Business Governance: Maximizing Family and Business Potential*. Springer.
8. Miller, D., Steier, L., & Le Breton-Miller, I. (2003). *Lost in Time: Intergenerational Succession, Change, and Failure in Family Business*. *Journal of Business Venturing*, 18(4), 513–531.